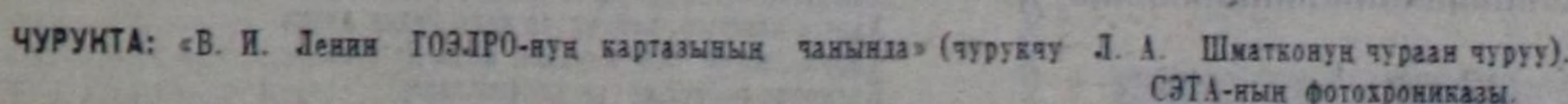

КАШИРАДАН ССРЭ-НИҢ ЧАҢГЫС ААЙ ЭЛЕКТРОСИСТЕМАЗЫНЧЕ

Өртээ 2 коп.

Ажылчыннарның үнү

хүнд ринн
дугаар
олза алдн
редлерн
турар даг-
Грузианд
ажалчло-
налар-дмр.
КЗ-606
марка-
сөөгтүр

[illegible]

СОВЕТ-АЛЖИР КАДЫ КЫЛГАН ДЫҢНАДЫГ

ССР-нин Дээди Советин Президиумун болгаш Совет Чазактын Чалаанын Гаураар Улус Демократтыг Алжир Республиканын Революстуг Чөвүлелинин Даргазы болгаш Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Хуари Бумельенин албан-чалуун кылып, 1966 чылдың декабрь 13-төн 18-ге чейин ССР-ге чоруп турган.

Совет Эмилелинге Хуари Бумельенин чоруп турган үзүндө чуулажышкынар болуулаан, аңаа совет талаан — ССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин, ССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорный, өскө-даа совет албан кижилерин киришкен дээрин совет-алжир кады кылган дыңнадыг чуулап турар.

Ак сеткилдиг болгаш бот-боттарын билчир байлаага өрткөн чуулажышкынар чоруп турла, совет-алжир найыралчы харылааларын болгаш кады ажылажылганы быжылаарын база хөгжүдери чуулажылганы көргөн, а ол ышкаш амгы делегейин кол-кол айтырларын талаш-биле санал-оңалдарын солчула-зы болган.

УДАР-нын төлөөлөрү Москвага чоруп турган үзүндө СЭКП ТК-нын Бирги секретары Ч. И. Брежнев-биле УДАР-нын Революстуг Чөвүлелинин Даргазы болгаш Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Хуари Бумельенин беседалары болуулаан.

Ийи талалар боттарынын чурттарынын социал болгаш экономиктиг хөгжүдериин дугайында информация бот-боттарынын аразында солчуп, кеиз үзе перспективалар болгаш планнар дугайында болаларын солчушкан.

Талалар совет-алжир харылааларын турар байла-лы чуулажылганы көргөн болгаш ССР-биле Алжирин аразында экономика, техника, салыг, культура болгаш өскө-даа адырлар талаш-биле кады ажылажылганы найыралды, ден эргенин, бот-болун хуулаажыр болгаш колгаарлашпас чоруктун принциптерин үнөз-дөш, чедикшиини хөгжүтүрүп турарын медеглээ.

Алжирге хамаарышпас экономиканы быжылаар болгаш хөгжүдери база аа амгыларды тургузар херекке Совет Эмилелинин боттук дууламчызын алжир тала төлөткөн-биле үнөз көргөн. Улус Демократтыг Алжир Республика биле Совет Эмилелинин аразында найыралчы харылаалар алжир болгаш совет улустарын үнөзир эрге-ажыктарына дүжүп турары-биле холбоштыр боттарынын күзөи ханып турарын ийи талалар илерейлээ.

Национал хамаарышпас чорукту быжылаарынын болгаш социализмни тургузарынын орун-биле чуртту моон сонгар-лаа хөгжүр шиптирлигин дугайында алжир удуртукчуларын медеглелин совет тала күзөл ханышкын-биле көргөн.

ССР-биле Алжирин аразында чарган ийи талалыг дугурулгаларын күзөдиринге эң таарымчалыг байдаларын халдыр талаш-биле чогуур темгелерин талалар айткан. ССР-биле УДАР-нын аразында экономиктиг, өртөм-техниктиг болгаш културалыг кады ажылажылганы, бот-болунга ажыктыг салыг харылааларын улам ийи калыктарынын база бараан саарылгазын көзүдиринин улуг жүрү-дузанын талалар үнөз көрүп турар.

Чуулажышкынар чоруп турла, делегейин амгы байлымын кол-кол айтырларын талаш-биле санал-оңалдарын солчулазы болган. Чуулашкан айтырлар талаш-биле Совет Эмилелинин болгаш Алжирин чазактарынын үзөл-болаларын дүжүп азы чоок болуп турарын талалар күзөл ханышкын-биле медеглээ.

Имперализмге, колониализмге болгаш неоколониализмге уур, хостага, национал хамаарышпас чорук, тайбыс кожа-хөлбө дугунаашкын болгаш тайбыс дөш

демисежиринге боттарынын быжыг шиптирлигин дугайы ийи талалар медеглеп турар. Улус Демократтыг Алжир Республиканын чоруп турары позитивтиг нейтралитеттиг болгаш каа-даа каттышпастын политиказын Совет Эмилели белин-биле үнөз көрүп турар, ол политика үстүндө айткан сорулгаларга дүжүп турар.

Мурнуу Вьетнамда америк империализмдин интервенциязын болгаш Вьетнамдын Демократтыг Республиканын уур Американын Каттышкан Штаттарынын агрессиязын ийи талалар шиптирлэг бурду шаап турар. Ол интервенция болгаш агрессия бүгү-ниги тайбыска шынчыл айымалды тургузуп турар болгаш.

Тускай дугунаашкыны быжылаар, буудук хамаарышпас чорук, экономиктиг хөгжүдери дүргөдир болгаш социал чорук дөш демиселди чоруп турар Африканын, Азиянын болгаш Латин Американын улустарын Совет Эмилели болгаш Алжир бурдун деткип турар.

Имперализмге болгаш колониализмге уур, экономиктиг болгаш социал депшиле дөш Азия болгаш Африка чурттарынын улустарынын чоруп турар ол демиселин чедикшиини тодарып турар фактор болуп африка-азия эп-сеткил каттыштырылганын быжылаарын мырмачы эргежок чуулазын ийи талалар медеглээ. Азия болгаш Африка чурттарынын күрүндөр болгаш чазактар баштынарнын ийи кон-ференциязыга Совет Эмилелинин киржир дугайында айттырды Алжирин көргүсөн деткимчелин Совет Эмилели үнөз көрүп турар.

Кылат Улус Республиканын кааа кылат улустун кара чангыс төлөөлөкчү болуп дээрин ийи талалар санап турар. Чанкайышчы болукту Каттышкан Национал Организациязынан доп-дараан үндүр сымырар болгаш БУР-нун КНО-ла дүрүм өзүлүк эргелери каттап тургузар дөш олар быжы-биле саналап турар.

Агаарга, космос делегейинге болгаш сүт ишинге адролук чепектиг шенелелери хорур дугайында Москва керээзин чарган чорук, талаларын болаш-биле алырга, чепекселешкини бүгү-ниги болгаш бүрүн дүжүр дугайында дугурулгалар чедик алырмын орунуга буртуулар башып болуп турар.

Ядролук чепекти таратпас дугайында делегей керээзин чарар дугайында саналы талалар быжы-биле деткип турар. Ону боттандыр чорук ол чепексе дорт азы дооратан, оон иштинде шериг блоктарынын шугу-му-биле кирерин бүгү-ле оруктарын болгаш кажар аргаларын агрессия милитаристи чурттарга баар аргын бээр, делегей байлымын калыкшырырга, амгы үенин эң чугула айткыры — адролук чепекти бурдун уууткаарын шиптирлээрине дуулаар алаар.

Улус Демократтыг Алжир Республиканын Революстуг Чөвүлелинин Даргазы болгаш Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Хуари Бумельенин Совет Эмилелинге кылган аян-чорутун түнөөлөргө боттарынын күзөи ханынган ийи талалар илерейлээ, ол аян-чорук болгаш Москвага ак сеткилдиг болгаш бот-болун билчир чоруктун байлыгына өрткөн совет-алжир чуулажышкынар совет-алжир найыралчы харылааларын улам ийи хөгжүдери орунуга буртуулар чуугула башып, а ол ышкаш делегей кады ажылажылганы болгаш бүгү-ниги тайбынын быжылаарынын керээнге ийи чурттарын чаа салышкыны болуп дугайын медеглеп турар.

УДАР-нын Революстуг Чөвүлелинин Даргазы болгаш Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Хуари Бумельенин Улус Демократтыг Алжир Республикага кезелин деп совет удуртукчуларын чалаан. Ол чалаага өөрүп четтиришкын-биле хуулап алдыган.

(СЭТА).

ДАШТЫЖЫДА

Президент Хо Ши Миннің чагаазы

ХАНОЙ. Мурнуу Вьетнамдын хостаарынын Национал фронтунун тургустунган хүнүнүн бээр беш чыл болганын холбоштыр Национал фронтунун Төп Комитетинин президиумунун даргазы Нгуен Хыу Тога ВДР-нин президентин Хо Ши Мин байырлыг чагаа чоруткан.

«Фронтунун Төп Комитетинин даргазына болгаш кезижинеринге, Мурнуу Вьетнамда бистин өргөм ала-чуртчуларыска болгаш демиселдерге бистин «үрөктүн ханымын байырымысты дамычарын болгаш мурнуу-вьетнам армиянын база чонун маадырлыг демиселин чедип алган кайгамчыктыг тилелелери болгаш холбоштыр изги байыр чедирерин күзөи ийи мен» деп, чагаала чуулап турар.

АКШ-тын агрессорларынын болгаш оларын чалчаларынын кылган араатанзыг үүгөдигери болууч патриотчу демиселин ойлалар.

кылдыр Мурнуу Вьетнамдын улустуу албадап шыдапас деп, чагаала медеглээ. Ам үге чедир мурнуу-вьетнам демиселерин 10 миллион кижичи чурттакчылыг кол кезин хоста-ттынган.

«Күчүлүг чепектиг болгаш политиктиг күштерге, улуг дуржулгага болгаш эп-сеткил каттыштырылганын улуг национал блогуна, социалист чурттарын улустарын болгаш бүгү делегейде депшигелг кижилерин, база америк-каннарын аразында депшигелг кижилерин деткимчелин даанган, Мурнуу Вьетнамдын хостаарынын Национал фронтунун мерген угаанын удуртукчулары, Мурнуу Вьетнамда бистин ада-чуртчуларыска алыс тилелени чыгынг чок чедип алыр дээрине быжыг бузур-редиг мен» деп, Хо Ши Мин чагаазына медеглээ.

Демисежип турар Вьетнамда байырлал

ХАНОЙ. Мурнуу-вьетнам революциядан чалаттыг Хостаалган Национал фронтунун беш чылын ВДР-нин найысылалы медеглээ. Бо хүн болза француз колонизаторларга удурларышкынын ниити национал дайымын эгелээнин бээр 19 чылы-биле, а ол ышкаш Вьетнамдын улус армиязынын 22 чыл өм-биле касырлашканын үш дапкыр улуг байырлаа болуп турар.

Вьетнам улустун амгыларында ол төгүлүг үш болушкуну медеглээр-биле ВДР-нин Национал хуралын улуг залына найысылалды хей-ниги төлөөлөкчилери чыгып келген. ВДР-нин президент Хо Ши Мин баштадыр республиканын партиязынын болгаш чаа-аанын удуртукчулары, Мурнуу Вьетнамдын хостага армиязынын маадырларынын ВДР-де аалап чоруп турар төлөөлөр хуралын, президиумуга көстүп келерге, динмит адыш часкаашкыны-биле уткаан.

(СЭТА).

Де Голль катап соңгуткан

ПАРИЖ (СЭТА). Парижтин-биле 02 шак 30 минута (Москва-биле 04 шак 30 минута) турда, Франциянын Иштики херектер министрствозу Францияга президент сонгулазын ийи уда бадылаашкынын түнөөлөргө тускай (далай мындагы демиселдер чокка) парлап үндүргөн. Ол сан-мелээрине өзүлүк азырга, сонгула даңымын 28.870.196 кижичи кирген турган. Бадылаашкына 24.342.290 кижичи (84,31 хуузу) киришкен. Күшүгү боллетенер 23.672.878 болган. 13.063.134 кижичи (55,18 хуузу) де Голль дөш, 10.609.744 кижичи (44,81 хуузу) Митеран дөш быдылаан.

Мынчанга де Голль Франциянын президентинге база катап сонгутурган. Президентинин бүрүн эргелеринин хуусааны — 7 чыл.

Съезд хагдыган

РИМ. Пролетары чангыс аштин итали социалист партиязынын бирги съездин хагдыган. Партиянын политиктиг секретары Беккетти түнөө чуулазыга социализмдин идеяларыга партиянын шынчыын оңаалап медеглээ.

Съезд түнөө резолюцияны чуудугунап көргөн болгаш партиянын Төп Комитетин сонган.

(СЭТА).

АКШ-тын найысылалында Ак бажынын баарына Вашингтонге марштын киржикчилерин хей мун кижичи чыксаалы болган. Вьетнамда дайымын соксаалырын тайбыс талалачылары негеп турар. АКШ-тын

найысылалында болган ол улуг чыксаалга 50 мун чыгып кижичи киришкен. ЧУРУНГА: чыксаалын киржикчилери.

ЮПН—СЭТА-нын телефотоу.

АМЫДЫРАЛГА ХЫНАТТЫНГАН ШУГУМ

Коммунист болгаш ажилчын партияларның төлөөлөкчилеринин 1960 чылда Чөвүлел хуралының беш чыл болганына

(Төнчүз. Эгези № 300 «Шында»).

Акы-дунамалык партияларын аразында кады ажылажылганын нормаларын шыгыг сагыны мааза чуугаа рольду ойнаар. Коммунист шимчээшкн делегейин бүгү чурттары бө хүнере херек кырында хаара туткан. Социализм чурттарында коммунист партияларын ажал-чорутулазынын онзагай байлааларын чуулаа-ка-ла, капиталист болгаш чаа хөгжүп турар күрүндө оон кол бөдүктөрин иштинде — барык-ла чурт буртузунде эвээш эвес хей аныз байлаалар бар. Ол мындг байлаалар турла, ажилчын шимчээшкннин национал отраз буртуз бот тускайлап принциптин шыгыг сагымы, боттарынын иштин херектерин холгаарлашпас онза улуг жүрү-дузанын болуп турар.

Акы-дунамалык партияларын бот тускайлап чорутуун принцип-биле ден эргелиг болурунун принцип аразында тудуш холбоалы. Коммунист шимчээшкн болза хөгжүдери дөмөй эвес оруктары өрткөн болгаш аныз-бурду арга-жургалыг улуг-лаа, биче-лаа партияларын болуна хаара туруп турар. Партия буртузунде-ле чурттуу онзаастыг ажилчынары, ажилчы чоннары, улус массалары бактап турар. Партия буртуз-ле революстуг демиселин ниити херээнге болууч садышкынын кирип, коммунист шимчээшкннин ден эргелиг киржикчи болуп турар.

Бичаа-лаа коммунист шимчээшкн дээр, аныз-бурду чурттарын коммунист партияларын аңаа-ла каттышкан ниити туу ол эвес-тир. Ол дээр, ниити идеология — марксизм-ленинизм, пролетары интернационализм болуп, чангыс ай политиктиг болгаш организастыг принциптер, эңс сорулганы чангыс ай — социализм болгаш коммунизм болуп чангыс ай шимчээшкн-тир. Чогуна-ол чорук делегейин коммунист шимчээшкннин бистинг үнөзүн эң-не салар чедикчи күжү кылдыр хуудулган болгаш ову ниитилеге дешилеленин чуугаа фактору болуула.

Национал болгаш интернационалды сорулгаларын тудуш холбоштырар — акы-дунамалык партия буртузун ажал-чорутулазынын хоюлузу ол. Чурт буртузунде ажилчын ангылан демиселин чедикшиин бүгү марксизм-ленинни партияларын интернационалды эп-сеткил каттыжышкынын негеп турар деп, Медеглө оңалап шытган. Партия буртузунде болууч чуртун ажилчын ангылан, ажилчы чоннарынын мурнуна, бүгү делегейин ажилчын болгаш коммунист шимчээшкннин мурнуна харысаала-лыг болуп.

Коммунист партияларын хөдөлшкннерин холбоштыр чорунун арга,

оруктары 81 партияларын Медеглелин айттыган. 1960 чылдын Чөвүлел хуралы болза, бүгү акы-дунамалык партияларын бүрүн ден эргелинге база бот тускайлап чорутуу үнөзлөп, ниити дугурушкан шугуму ажалда кыдырмын үлө-гер-чижээ болган.

Акы-дунамалык партияларын кады ажылажылганын чорутулазына чамдык боллаар талаш-биле ылгалар чедер туруп кээп болуп. Болууч буртузун талаш-биле ханы демократтыг коммунист шимчээшкн болаларын аныз-бурду болу бээрин сажан-лаа бурду шаппай келген болгаш моорган ол болууч кожаагынын чылажылганын илел эвес, а күштүгү, кан-ды-бир айтырлары улам шын шиптирлээрин аразын тып турар. Ындыг болза-лаа маргалаалар чогуна-ла уре-тү-меллиг болган турдуу, олар чарлышкына мисиг эвес, а коммунистерни чангыс ай хуураалын быжылаарына дуулап болуу дөш чогуур байлаалары барым-лаалары эргежок чуугаа. Ол дээр, бир-ээр, марксизм-ленинизм болгаш пролетары интернационализм кады ажылап кылган кол шугумунун принциптеринге шыгыг болууч-дур; ийле, тыткып кээп турар чорүлөөлөрүн эш-хуу өзүлүк-биле, бот-боттарын шыгыг билчирерин аргазы-биле шиптирлээр-тир.

Балды-бир партиянын талашында бүгү коммунист шимчээшкннин кол шугуму часкаан эде көрүп болушкын дугайы шак моон илел. Коммунист шимчээшкннин ниити улаанышкынын ойлалар чорукта уур, ревизионизмге, догматизмге болгаш сектантыг чорукка уур соксаал чок демиселди чорутарын эргежок чуугаа Москва Чөвүлел хуралы оңалап шытган. Социалист тургузуг догуулаа-лаа национализмдин болгаш национал хазыгчык чоруктун илерээшкн аңаа-ла чиде берес дээрин, ол Чөвүлел хурал баш буртуулар айттышаан, «буржуа национализмдин болгаш шовинизмдин аргышкыны аныз эртери дөш» демисежиринге кыйырган. Бистин партиясы, өскө бүгү марксизм-ленинни партиялар ышкаш, барын болгаш чон оппортунизмдин канын-даа хевирлеринге уур кезээде соксаал чок демиселди чорутуп келген. Коммунист шимчээшкнне тергилекчи хөвөгө уур СЭКП шиптирлиги-биле демисежиринге кыйырган.

Акы-дунамалык партияларын 1960 чылдагы Чөвүлел хуралынын сонда өрткөн беш чылдарын дугуруулаа коммунист шимчээшкннин ниити-биле буртуулар-лаа. Ол шимчээшкннин хуураалын чаа-чаа национал отраз-биле кемей болуучан, элөөн чамык партиялар илел-лаа, организастыг талаш-биле быжыкканар, массаларга боттарынын салдарын улам өстүргөннөр. Ыланга чаа хостаган чурттар

ла коммунист хуураалын өздөш, коммунистер-биле национал-хостагалыг шимчээшкннин өскө-даа демократтыг күштерин аразын кады ажылажылганын тургустунуп келгени өөрчүгү.

Оон-биле кады өрткөн беш чыл делегейин коммунист шимчээшкннин төгүзүлүк азын берге үе болган. ККП-нин улуг-тубучулары акы-дунамалык партияларын 1957-баа 1960 чылдары Чөвүлел хуралына ажаллап кылган коммунист шимчээшкннин кол шугумунда чалайлашсаан, коммунист шимчээшкннин ниити платформанын үнөзүн-биле ылгалды, боттарынын онзагай политиктиг улаанышкынын чорутуп эгелээни-биле холбошкан элөөн чамык бергелер коммунист шимчээшкннин хуураалына-ге сөөлү үзе тыгылганы билдинтир.

Коммунист шимчээшкнне чорутуу чок чорук оон сырыг каттыжышкынын кожатташсаан, делегейин хостагалыг шимчээшкннин херээнге, коммунизмдин херээнге ажал улуг хораны чедирип турар көрбөй барып болбас. Сөөлү үзе империалист күштерин элөөн илел-кейжээни делегей империализмдин эң дайындыр бөдүктери делегейин коммунист шимчээшкннин хуураалында чамык чорүлөөлөрүн ажаллаан-биле шуш холбошканы тодарай дээрин көргүзүп турар. Делегей аразында күштерин дензигуру оларга ажыктыг кылдыр өскерилген-биле империалист илел-кейжип турар апарганы ол эвес болбайт аан. Чок, мындыг чорук болбаан. Бичаа-лаа социализм чурттарынын аразында, делегейин коммунист шимчээшкннин хуураалында чангыс элөөн элөөн кожаашкыны болуп, ычанган ол чорук авантюрист үгүлөдиги-кинерже империалисттерин киргертке ажаллап болган. Сөөлү болушкунуналар эргежок чуугаа түнөөлөргө үндүрсе чогуур. Коммунист хуураалын сырыг каттыжышкынын быжылаар талаш-биле амыг үенин бүгү революстуг күштеринге бөгү кым-лаа шалтыг уураштырып, ычанган ажилчын ангылан, улус массаларын мурнуна чүгү-биле-лаа денеп болбас харысааланы болууга оонап турар болуп, ол кижимпериализмге ажыктыг чедип берип турары ол болуп.

Ол чылдарда бистин партияныс, база-ла марксизм-ленинни партияларын хей кезин ышкаш, делегейин коммунист шимчээшкнине тыгылган бергелерин чоруту азыртеринге улаанышкынын чайгы-лыш чок, шиптирлэг чорутуп келген. Идеология чорүлөөлөрү турла-лаа, акы-дунамалык партиялар өлкө кизгелгелг ула-нырабын, империализм-биле медеглө, агрессияга таварышкан улустарын камгалаа-

ры дөш демиселге буудук чангыс өлти чедип алырыңче кол күженишкннин салырын саналап келгеннөр.

Бар турар бергелерин шиптирлөп көөрүнө принципалды чорук кандыгыт дөш, чамык чорүлөөлөр турла-лаа, бүгү-ле марксизм-ленинни партияларын чогуу чүчүе каттыштырып турары, аңаа даанын, частыргыгы үзөл-болаларын болгаш турустары боттарынын дуржулазына чалайлап уууткаар талаш-биле шаг-үени кайы-бир партияларга бээр болуп. Чогуна шак мычар көр чорукка Ленин өрөдиги турар болгаш оон айтканы болза, «политиктиг партияларын иштинде болгаш политиктиг партияларын аразында чорүлөөлөр колдууна чүгө принципалды маргалааларын чүрүм-биле эвес, харын-лаа политиктиг амгыларын болууч хөгжүлө-биле шиптирлээр-тир» (Чогаалар, бешин үндүргөн, том 11, ары 133).

Ол идеяларын 1965 чылдын март 1—5 хүнеринде Москвага болган Консултивтиг ууражышкынын киржикчилери улам ийи хөгжүткени билдинтир болбай. Политиктиг шугумга, хей-хей теоретиктиг болгаш тактиктиг айткырырга хамаарыр чорүлөөлөр бешин барла, империализмге уур демиселге, улустарын хостагалыг шимчээшкннин бүгү кемчээ-биле деткирин херээнге, бүгү-ниги тайбын, ажилчын ангылан амгыларчы эрге-ажыктары болгаш төгүлүг сорулгалары дөш демиселге хөдөлшкннерин чангыс элөөн канчал-лаа чедип ап болуп болгаш чедип алмыр-лаа эргежок чуугаа дээринин буртузун ол ууражышкын дугайында дыңнадыга илереткен турган. Бар турар чорүлөөлөр аныз эртерини эң шыгыг оруу — ол ниити сорулгалар дөш демиселге дем каттыжып хөдөлүп болуп-деп, ууражышкынын киржикчилери оңалап медеглээнер. Москвага болган Консултивтиг ууражышкынын түнөөлөргө болгаш бот коммунист партиялар чуудугунаагы билдинтир болгаш.

Шак мычар көр чорук-биле бүрүн тургустур бистин партияныс ТК-нын октябрь Пленумунун сөөлүндө социализмге делегей системанын, делегейин коммунист шимчээшкннин чангыс элөөн быжылаарыне улаган элөөн каш чуугаа бадымдарын баш буртуулар кылган-лаа. Чүгө сөөлү чылдын дугуруулаа бешин СЭКП ТК-га акы-дунамалык 60 ажыг партияларын төлөөлөкчилери-биле ууражышкынар болуулаан. Ол ууражышкынынын чорутулазына амгы байлаалы чуугаа айткырынын, ниити сорулгалар дөш демиселге дем каттыжышкынын хөдөлшкннерин арга, методтарын

чуулажып көргөн.

Ол-да үзе компартияларын төлөөлөкчилерин элөөн каш делегей ууражышкыны болуулаан, оларын дем каттыжышкынын хөдөлшкннерин органи-застаарына олар дуулаан. Ол болза Барынын Европа чурттарынын компартияларын Брюссель чөвүлел хуралы, Латин Америка чурттарынын партияларын Гаванага ууражышкынын, Төп Америка күрүндөлөрүн компартияларын чөвүлел хуралы, араб чурттарын компартияларын ууражышкынын-ыр. Ол чөвүлел хураларын үзүндө акы-дунамалык партиялар тус-тус чурттарын чамык бөдүктөриле байлаа анализтеп, демиселди дуржулазын солчуп, боттарынын хөдөлшкннерин харылааштырынын дугайын дугурушканар.

Бистин партияныс болгаш өскө-лаа марксизм-ленинни партияларын ажаллап кылганы хөдөлшкннерин чангыс элөөнни дугайында шугумун шынчыын амгылар мычарлы бадыткаан. Амгы үенин мындыг нарын байлаанында делегейин коммунист шимчээшкннин чангыс элөөн быжыктырары чүгө шак мындыг арга-биле чедип алынар апар.

СЭКП биле ККП-нин чаа ССР-биле БУР-ун аразында харылааларын чогуу-чалыг болуулар дөш, СЭКП-нин Төп Комитети болуулаан хамаарыш бүгү-ле чүгүлөри кылган.

Мычалажык — ол дугайын ажы-биле чуулаалар херек — кылат удуртукчулар империализмге уур демиселге чангыс элөөн хөдөлшкннерин боттандырычыне, социализмге делегей системасында, делегейин коммунист шимчээшкннин байлаалы чогуукалыг болууларыне улаган марксизм-ленинни партияларын санал-оңалын, бүгү-ле нииниативаларын херекке албай барганы комундагыч. ККП-нин удуртууга империализмге уур демисел-биле холбошкан өскө партияларын хөдөлшкннерин-биле боттарынын хөдөлшкннерин дүштүрерин чүгө күзө-вей барган эвес, харын коммунист шимчээшкннин, бүгү революстуг күштерин чарылдыр талаш-биле болууч ажал-чорутууларын улам күштөдирген.

АКШ-тын араатанзыг агрессиязына уур вьетнам улустун демиселин деткир талаш-биле бүгү-ле социалист чурттарын, бүгү-ле акы-дунамалык партияларын эп-сеткил каттыжышкынын хөдөлшкннерин амгы үзе онза улуг ууру дуулап. Болууч чуртуун «хостагалыг болгаш хамаарышпас чорук дөш, вьетнам улустун чөптүг демиселин СЭКП, Совет Эмилели политиктиг, экономиктиг болгаш шериг талаш-биле жакко улуг дууламчы-ын көргүзүп турар. Оске-лаа социалист чурттар болгаш марксизм-ленинни партиялар база-ла улуг дууламчыны көргүзүп ту-

рарлар. Бо айтырг талаш-биле Совет Эмилелин, Кылат Улус Республиканын, бүгү социалист чурттарын күженишкннерин каттыштырып холбошкынын кайы хей чуугулазын шынызып турганын-даа херээ бар деп бе. Кады ажылажылганын, акы-дунамалык Вьетнам Демократтыг Республикага, бүгү вьетнам улусга дуула

Суралгыт совет чогаалчы Галина Носкова Сербякова ам 60 жашка чейин. Коммунисттик үндөйлөктөн Кай Маркс дугайында «Прометей» деп үш ному — «Маркстын анык чоразы», «Отту орданы», «Амдыралдын дээли» деп номдары болгон өскө-дээ чогаалдары бижан.

Чурунта: Г. П. Сербякова. СЭА-нын фототерминалы.

УЛЕГЕРЛИГ ЧОЛААЧЫ

Тамык Бам-Сүүр 1937 чыда Кызылга чолаачылар курууун дооскай. Оон соода бодунун төрөз колхозу «Торгалыг» кээ чолаачылар берген. Аныан эр еес чыл дургузунда машина рудолон салдырмаан. Дүне-хүндө-дээ озу чок чоруп, херетик чүктөр сөөртүп алган, ырак-узун малчыларга чедип, оон-он муң километрин эркен.

Улегерлиг күш-ажылы дээш, ону колхоз баштаар чери бо чылын улус ажыла-агынын чедипкирлерини Москвада делегацияга баар халаа пүтөк-биле шаңнаан. Ам Тамык Бам-Сүүр партиянын XXIII съездинде күш-ажылы белектин жураар дээш, улам-на күжөйгөнүн ажалдап турар. Бо чылдык он аялдарын дургузунда ол бодунун машина-биле 36 муң ажык километрин эркен болгон 6 муң литр кынар чүдүдү кампап алган.

К. ПАПЫЖАЙ.

Допчузу-биле

Баян-Кол суурнун кудукчуларынын бижээ-биле эртин чыда дымдарымын, уруларын кылашкан келет үш дымдарын келет. Кайда чоор дээш, топпал көрүп турарымда, школада радио тургуп каан болду. Ам бистин ача-иелеринин дугайында радио дымдарымын билеп алган арганын болгонумс өөрүмү.

К. ОИДУП-ООЛ.

Улус-Хем район.

Чөөн-Хемчик районун Кызыл-Талаа 8 чыл школазынын башкылар коллективинде талалык дымдарымын. Олар бот-боттарынын урам чүдү бөлүк мүнөдө киржил турарлар. Суурнун аныктарыны кайда соода болуп эртер фестивалга белектенип турар бис.

К. ОСКАП-ООЛ.

«Хостуг уеясты канчаар эртер бис деп диспутка белектелген. «Билиг» иштиндеги кезиучүлери башкылар аңгы-аңгы темаларга лекцияларын номчул турар.

В. САТ.

Чөөн-Хемчик район.

Хандыкшыдып шыдаан

Бай-Хаак ортумак школазында кээ-а ажыла-агы үндөйгөнүн бөлгөш автомобиль өөрдөйтүгүн башкымын эш Мадур-оол бодунун башкылар турар эртемге өөрөңк-чирерин хандыкшыдып шыдаан. Оон өөрөңк-чирерин техникага мыктар. Школанын техниктиг херекселдер-биле дерининге улуг кичээлгеин салып турар. Школанын электрик-жиринге болгон радиоуларынга ол ая илпейлиг киришкен.

Ам ол физика кабинетинде электромонтаж ажыларын чорудуп турар. Ыңчангаш фанка башкыларын бүтү-ле лаборатортуг ажыларын маанай эртерлер. Кичээлдерин таарымчалыг байлалар тургустунган. Программа өзүгээр хей-хей лаборатортуг ажылар чорудары берген болот. Бо талазы-биле таарымчалыг байлал тургустуунарга бүтүрүп болур.

Ук башкынын өөртөк өөрөңк-

И. ПРИНЦЕВ.

Чагаа парлаттынмаан-даа болза...

Фактылар бадыткаттынган

Өвүр районунун Торгалыг 11 чыл школазында спорт, күш-культура ажылы утундурган дугайын кээ-а корреспонденттер чагазынга бижээ. Спортка ынан өөрөңк-чирерин ында хей. Ындыг турбуме, өлчө сагыш салдырмаан, чыл дургузунда күш-культура уругу кончүт эвээш болганым, бөлгүм амылдаааным, күш-культура башкымын чүгүл херектелтип турарым, школада спорт херекселдеринин чедипшенин чагааным авторлары шүгүмчүлүн. Өөрөңк-чирерин ортунда спорт-массалыг кичизидилге амылы кошкан, хостуг уелерде школага, клубка массалыг оюннар чорбай турарын чагаада баа айткан.

Ук чагааны хынап көргөш, СЭКП Өвүр райкомунун секретары эш М. Достайнын редакцияга дымнатканы болза:

— Тусай хыналданы чоруткан, айттыганын фактылар бадыткаттынган. Школада спорт ажылы багыт, күш-культура херекселдери эвээш, уруктардан дашкаар, ылаңгыла мораль теманынга кичизидилге амылы кошкан чоруп турар. Школанын партия бөлүмүнүн башкылар коллентивинде матчышкан хуралынга ол айттыгы чугаалайып шиптирилген болгон спорт, күш-культура, кичизидилге амылын экижидери-биле хемчеглерин аягелей берген.

«УТКА 25 чылы» совхозтун ажыл-ишчилери бот-тыныгыр уран чүл коллективин илпейкиг кичизидилери Монгул-оол Биче-оол биле Санчы Кертк-оол оларын концертке белектенип турары.

Чурунта: Культура бажынынын бот-тыныгыр уран чүл коллективин илпейкиг кичизидилери Монгул-оол Биче-оол биле Санчы Кертк-оол оларын концертке белектенип турары.

Фотоз С. ФЕОНТИСТОВУУ.

Амыдырал-биле холбап тургаш...

Амгы үеде делегей байдалынын дугайында лекцияны «УТКА 25 чылы» совхозтун Ишти-Хем салбырынын ажыл-ишчилеринге, номчул берип тура, СЭКП Улус-Хем райкомунун секретары эш Булук-оол ону

районун болгон совхозтун иштиги амыдыралы-биле холбап, ажыл-ишчилерин мурнулда туруп турар чугула соругаларын тодаргай чугаалаан.

Т. ОЧУР-ООЛ.

СОВЕТ КИЖИЛЕР

Бөдүүн ишчи

Дүкөй-оол Шырапович Сат итернатка уруглар ойнакыл ишчилерин кылдыр берген. Бажынынга келеш, кыдыраштар хынап отурупкан. Бо кыдыраштар бот-боттарынга дөмөйлөшөс ажалыны, сонуггалдыг аңгы-аңгы уругларын-ла болгай. Ден чырымынга хынап кыдыраштарын саны улам-на көвүдөп олтурган. Дүкөй иржымын чүгө ашкан сазымынын шылыраары үрөп турган.

Кожкар-оол дүлөй ажык эвөс үнөринин үжүктөрүн херекселерини кошкак билген хире-дир. Уш черде чагыт кылган, Ону бодаажаа хоржок деп, башкы бодунга чугаалайтып, стол кырында чыткан номун иштинден бир кыдырашты ушуп алган. Оон даштынга «хастыраштып эмдөмдөм» деп бижил каан. Калдар-оолдун азым-бижил каан арынны амыкташ, тараа, аптара, трактор деп сектерин немей бижээш, дедир салып каан. Оон туруп келеш, өрөт иштинге кезек каа ийди-бээр кылаштан, баа катип столунун артынга олутулуп, хүндүс бижил кааны урук планнарын амыкташ, ийи уула кичээлгеини номчааш, үш-дөрт немелдерин кичиреш, шатынча көргөн. Бир шак!

Ам чүү чыдып калганмы? Шүптү болгон ышкаш. Удуур апар. Эртең алаш шакта турар болгай деп, ийи-налбас чугаалаанш, дашкаар чүлүп

келген. Халдиде хир чок дээр. Түмөй кылдыр. Ол өйдө сактырга бүтү чүе шышын.

Бажынынга дедир киреш, чыдып алдырга. Уйузу келесекс болган. Оон эркен оруктарында чамдык болушкуннар оон сактыгынга киреш-ле турар.

Чедиги классты доосканынын арын-шыраында, арыг-сигит кеттингендеп өөрүшкүз илде. Азында чугаалашпышаан, кайы бирээзинин очко болганын сактып, каттырышышаан, класкыны ийи-ш болуп алгылаан кирип турганар. Ам олар хемтерин улуг кыдыраш болу берген-ла ышкаш, бир-ле бидиксиз бодап башка кирип турган. Башкымы класкы кирип келешин дүрээзин аразында эскербейн барганмыга эпчөкүмүшаан, уруглар шимзини чоруту чидирип, мурнулда олутуп турулаан парталарын далаш-биле элешкенер.

— Че, оолдар, силер ам билигит кичилер болган-дыр силер. Школага билип алган бүтү-ле чүлүлериңерин чоңга бээр өйүңер келген-дир. Ын-чала-ла ара доктаавын, бүтү назымыгар иштинде өөрөңк-чирерин Чүвени чедир бистер өөрөңк-чирерин ара сонсадып болур. Силерин ара сонсадып чок деп бээрээр мен — дээш бажынынын састырык дооучулар чагыт болгон моон сонгагары даалга-дыр деп бөлгөнөр.

Шынап-ла, 1942 чылдын деңгээлге беле алдыга чедиги классты дооскан кирип чаа сайзырап олутур чүтү-ка чүтү-ла калр турган.

Чугаалайып олурганын, кичи ортуу челе берген, күрөш шырайтты, тымны боттук, бир донакты дооскан сактыгы, чүгө эртерин-биле бидилер-бидилдирбес чүдүмүрүп каан олутур, шооалан карыктарын кичи хазыныч солгай хоттап элтип сүргөй суйбай кагылап, бир-ле чүвени сактыган деп, кезек каа ыт чок болу-нып олур.

— Ажык-биле чугаалаарга, башкыларынын аргаларын мырмалыг билбес, көргөн дуржулгазы элөшт кикте баштай каядыг бергелер турбаан дээр. Ам бүгү чоң чыгыш чедир турттан турар. Бөлүк амыр-дыр. А мындаада хуу ажыла-агыт кичилер көчүп чоруту чүе болгай, күзүн өөрөңк-чирерини шоолага чымыр берге херек. Ажылаа элениңинин ийи чымыла Баян-Таланын Хай-Байл деп чеге бир өтө кире бердир. Чүгө чорутуштуу тайылбырлап чугаалап бээрмекс, агын херектен ээи бисе кирип келеш, даштын кызыл таанын мойнуңдан чедип алган ойнап чораш, тос хире харыт оолче айткаш.

— Кайы өөрөңк азыр ол дүмүм, угааны четпес оол-дур ийи. Чүгү-даа билбес, чүгө ол ыды-биле ойнаарынга өй — деп мындыг. Кожка элестер кирип, чугаалайып тура бүтү көөрүмгө! дегин оолдун шоола-а ажык, ойнап турган өөрөңк-чирерин дудавас кирелит. Чыныгы челе бергеш, азын айттарымыга, доран-на харылап берди. Ойнаан уруглар-биле чугаалайып туруштуу, дегин оол бистен чеге ыраар хыну чок болду. Мээ чыныгы кылашпап келеш.

— Мени база эдиртип ал. Амагы чугаалаас силер, акый. Оон башка чорутпайн баар — деп, эртерини бот-тыныгыр, чапачымы кончүт чугаалааш, ада-нези биле чугаалайып турган, оолду школага элестен бис. Ол ам институт дооскан, инженерлеш ажалдап турар. Бо дээрде Дүкөй-оол Шырапович Саттын чээрби дөрт чык башкылар келешинин дургузунда бот-чүл келгизин хей-хей таарылгаларын чүгө чагызы-дыр. Оларын некезеп ол дээр!

Анык башкы бидиксиз чүлүлери дуржулгазын өт-өөрдөн ургулчу атырып, хүн эртен тудум-на, чүвени ужурун чоруту билеп бар чораш. Бирээни өскөңгө дөмөй-

дөмөс күш-ажылы хүнүр, айлар, чылдар бидиритпей эртен-ле турган.

Башкы чыныгышын Дүкөй-оол Шырапович бот-өөрөңк-чирерин биле дооскан. Партиянын хүрээленинге киргени оон күш-ажылы амыдыралыга оон өөрүшкүлүг, утундурбас болушкун болган.

Күш-ажылы — кичилерин кичизидилерин эсүлүг дүлүгүр дээринге хей чыл дуржулгазы ону бээртерген. Ын-чалаа Сат эге класстарга башкыла-ышаан, дуржулгазын чыныгышын Монгул-А-Тарага хостуг шактарында өөрөңк-чирерин элээш.

Ол-бо верстандар тургулакан өөрөңк-чирерин ыш, хүрээлээш, чоңоң, хазылдан даажы чынык-лаан кичиге эпчөк ышкаш сагындар. Сат Дүкөй-оол бир кичиле өскөңгө, барып, канчаар кылырын айттып, көрүзүп чоруп тур. Мастер-скага ажылдарынга таарымчалыг чымык материалды башкыларынга күжү-биле эркен казын-на белектелеш, чаладыр курдашп каан.

Бийиш хүрээлээр, хазылдар, өөрүм-дир, дөмөр-биле ажылдар станоктар бурун бар. Херек апартава, чырыкты ап болур станция-биле мастер-ска хандырттыган.

— Күш-ажылы кичизидилеринге школада херектиг чүлүлери кымырче улуг кичизидилерин салып турар бис. Интернатка херектер-сандыларын кымыл доостуус. Ам утжаралар кымыл тур бис. Школанын иштиги дериндегине херектелг дик хей рамадар, белектеттигени. Ийи-ш чыл ажылдап келешинин сөөлөрдө, дыка хей оолдар бөлүлү-ла шөмөлдөр болганар. Дуу турар Чылбай-оолду-ла көрүрү даан. Ол ам үш чымын колхозтун чымыр чегинге ажылдап келген. Хоочун шөмөлдөрдөн каа-кабас болгай — деп, ол Сат хай ара-зында бистин чыныгышын чедип калгаш, херей-дир. Хоочун башкыны оозу шы.

Ук башкы ам Чөөн-Хемчик районун Шени сес чыл школазында күш-ажыл башкылар турар. Ол бодунун байлак дуржулгазын анык башкыларга күзөлдөп биле дымчалып берип, хүн бүрүнү боттук дүрээзин көрүзгөндөн ойталаас. Дүкөй-оол Шырапович илпейкиг хей-иштин-чи. Оон даргааларын эш-хуузуңу су-дуг, лекторлар бөлү багай эвөс ажылап, оон ортузунга кичизидилге ажылын чорударында партия эге организацианын дугалакчы апарган.

М. СЫКЫРБАН.

Чөөн-Хемчик район.

Хүннүк келир аалчы

Постачи — Ф. Никитина «Эле-гасты советтун» № 3 сүт-баран ферманын ажылдоочыларынга хуңуңу-не чедип келген турар. Чаа үнөң солуннар, журналдар дег солун чүе кайдал? Чаадымгаларын ол дорамна төрөдү каап-кан турар.

Пособие, пенсия акшадын Фро-иса Семеновна элестинге саабал чокка хүлээдип бериптер. Ол тала-зы-биле оозалдыр болгон бул-дур корук турбаан. Төп солуннар-ын 25-ти, республика солундарын — 54, аны-бур журналдарын 43 кезекти чурттапкылар ол чагыт-кач.

Оон солуннар чедирип турар чаадымгаларында хей чаадымгалар кылганнар база бар. Кичээл-ферманын мал энциклоп. Б. Никитина «Комсомольская правда», «Шени-солундарын», 4 журналды: зоотех-ник П. Васильев «Сельская жизнь», «Пионерская правда», «Тувалская правда» солуннар-ын киды 3 журналдын база чагыт-кан. С. Идэм-Сюрюкчун чагыт-ка-ды — «Шени», «Комсомольская правда», «Пионерская правда», оон анык 2 журнал. Чурттапкылар хуңуңу келир аалчыныга чораш-ламыр.

О. МИКЕР-ООЛ.

Редактор Н. Н. КУДАНИ.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

бо чылдың декабрь 31-де болгон 1966 чылдың январь 1-де

БАЛ МАСКАРАД

(ойнап хөлөшкөн)

болур. Программага: концерт, танцы, эң эки костюм хептер дээш шаңнаалар, чүтү бүтү ойнаар, аттракционнар, маскалар, лотереялар ойнашкынары.

Бал кезеженин 21 шакта эгелээр.

Касса декабрь 28-де эгелеп ажылдаан, эртенгинин 10 шакта ажиттынар. Коллективтиг чагыларын хүлээп ал турар.

«НАПЫРАЛ»: Уругларга дириг-чурутур 10, «Чай курут эртен» 2, «Бир өлүрүчү чорутуң дугайында» 12, 4, 5.45, 7.30, 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Далай аңчызы» 11.15, 1.15, «Аас-нашине доктор бол-ба» 3.15, 5.15, 7.15, «Таньмазы кижиин чагазы» 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Насреддинин ужураалары» 2.40, «Чангыс илчирбөдө кичилеткенер» 4.40, 6.40, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Нүзөлдө утук» 11, 3, «Поезд-биле келген кижи» 4.30, 6.40, «Мында чурттап турар бис» 8.30 шактарда.

Республиканың киноэкраннарында

«Перед судом истории»

«Төгүл шикеленин мурнулда» деп кинону көрүр.

Бызыл хоорайнын Медицина пе-реудоктун 6 дугаар бажынын 3-ку квартиранында чурттап турар Зи-наида Григорьевна Подпорошни-на тый крайда чурттап турар Аркадий

Степанович Подпорошновтан чарып дугайында херетик колдуп турар.

Ук херетик Бызыл хоорайнын улус судунга көөр.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ, ветеринария эртемниинин кандидаты.

Бызыл хоорайнын секретарынын 23-35, партиягы амырал киданын 23-54, тургузуг болгон

Телефонча долгаар.

ТС-00974.

Яшур — халдавырлыг аарыг

Яшур болза эң-не чидиг, чыпшы-нычал болза халдавырлыг аарыг. Бо аарыгдан адыр дугурут азырал малдар: анек, хой, өшкү, хаван, те-бе, иви, сарык болгашадыр дугу-рут аянар: сыны, элик, буюр, тооргу болгаш чээрин база аарыг.

Аарыгын өскүдүкчү микро-барт эвөс, вирус-турар. Бир эвөс микробтарын микроскоп дээр угат-тыр херексел-биле көрүптер болза, вирус-тарын оон-биле көөрү берге болгаш хары-лаа техниканын эң-не агыт сайзыралы-биле бүдүргөн электроннуг микроскоп-биле беэин арай деп көөр. Моон алдыга, вирус-тук хемчээлин, бүдүжүн беэин чугаалайып берге. Оон микрон деп хемчээлин беэин муң чара кескен саннарын хемчээли-биле хемчээп турар.

Бо аарыгын баштайгы демдек-терин 1914 чылда Италия чуртунга тып шикчээлээр деп турар. Оон ол аарыг XVII, XVIII болгон XIX ве-терде Германия, Швейцария, Австрия болгон Франция чурттарына өскүс тарааш, ол чурттарын миллион-миллион малдарын аартып, аажок улут когаралдарын чедирип турган. Делегейин бирги империалисттик дайымын үзүндө чыдап Ала-чүрттүң Улуг дайынын чыдаарын-ла бо аарыг улам күшүтү-биле не-птерээ. 1920—1921 чылдарда чүт-ле Германияга 218445 баш мал яшурдан аарып өлгөн.

Бо аарыгын экономика талазы-биле чедирер когаралдары кончүт улуг. Фортан малдын чаш төлү кыр-дыр, сүзү кызыртып, арып баксы-рааш, деңилин күзүлээр, анда удуз демисежиринге хей когаралдар бол-гаш шүтүлээр үнүрөр.

1940 чылда чедир бо аарыг Тыва-нын депискэринге бо-ла тыттып кээр турган. 1942 чылдын март ай үзүндө Тыванын чамдык чедиринге, 1943 чылда барык бүтү депис-кэринге бо аарыг дээр турган бол-гаш 1944 чылдын эгезинде арай деп утуктаар. 1945 чылдын март ай үзүндө ук аарыг бир чеге ты-ылаа-да, ол-ла чылын утукта-тыгана. Оон бээр 20 чыл дургузунда ашур аарыг Тывага көзүлдөөш.

Бо аарыгын дугайын алаан а-нымы-биле өөрөңк көрөдүр.

ААРЫГНЫҢ ДЕМДЕТЕРИ

Аарыгын вирустары кадык малга боражып чыпшынган соонда, ол мал 2-ден 7-онук чедир хутсаа ишти-де билдирбей турган. Аарып эге-лээр. Чамдык тааварылгаларда мал 11, 14, 21 конуктар аразында-лаа аарып болур. Аарыгын ол үзүн чажыт үзүш дээр.

Аараан мыйыстыг бола малга бир-ле дугаарында көстүп келир дем-дектери болза, аскынын ишти, а чам-дык малдарын дугуларын аразы сугаңгылаар. Ындыг малдын баш-тайгы хуңуерде ээлинин изин 40 градус чедер. Ычан чоруй оон суг-лаңгылары чыгарылгаш, кызыл-анай кылдыр өөлгөнүлү бээр. Ол үе-де мал чем-дээ чий албас, чаш мал иезин-дээ эоп албас апар. Малдын хөдөйр шаа чок, даң-на чыдар апар. Ынчаар аар легтедө, мал каш хонгаш-ла өлүр. Колдуунда-ла чем чий албазынан аштап өлүр хей бол-ур.

Ындыг болза-даа малдын ажаал-газы эки, ол үеде деңгээлдеи шымыр, чир ситени чымчак болур болза аарыг чик эртер. Ол үеде ылаңгы-ла шээр малдын аарыгы барык-ла билдиртпей эртер. Малдын хорам-чазы 1—2 хуудан апшас. Кашан яшурун эң-не аар хевир тава-рышканда, аараан малдарын 50 хуузу хороп болур. Ол үеде аараан малдын шаг-шинээ чок, тынымы, чүрээнин согары дүгөдээр. оон соонда човууртап, тырттып эгелээш, удавалдан өлүр. Өлгөн малды чаап көргө, бир-ле дугаарында көстүр демдектери аскынын ишти өөлгөн-наан, шөйтүлүлериин ишти хан буч-чук, чүрээнин ээли кыбырап, ала-шочок өнүгү, доланыр сарыг-суг-ланы берген болур. Ол дээрде аары-ны өскүдүкчүлүк вирустун хораны хан-замырларга болгаш ылаңгыга чү-рекке халдаанын көргүзүп турары ол.

Аарыгын ол демдектеринден оон тодаралдыгын тургузары улуг-ла берге эвөс. Оон-биле дөмөй хевирип аарыглар база ховар.

ААРЫГА УДУР ДЕМИСЕЖИРИ

Яшур аарыга удуз чорудар эң-не чутула хемчег болза, оон халдавыр-ын таратпаш болур. Аарыгын чыпшында, таравчалы кончүт дү-гөн чүе төлөөр. чамдык күрүлээр аарыгын тыгылган чегинде бүтү мөчөмө кирип чок кылырынга чедир хемчеглерин ап турган.

Амгы үеде яшурга удуз, ону өскө депискэртке непертерпес даш ап турар чок хемчег болза, аарыг ты-ыглан депискэрин долгандыр ка-рантин тургузуп, очте харылаажыр, аарыжар чорукту соокадыр болур. Карантинин сагыр чок чүдүлери болза аарыг тыгылган чеге малды-ны өскө депискэрин малдарыга чөөкшүлүлээш, ол чеген каныг-лаа малды дашкаар үндүрбөш, оон-биле калы аарыгты депискэриен малдын каныг-лаа продуктуларын аш-чөм, алгы-чөм аймаан болгаш мал чөмөрин үндүрүн шүрт хорту-дугаар болур.

Карантинин СССР-нин Ветерина-рия Уставын болгон СССР-ниң Кээ-а ажыл-агый министрствотунун саавырын бугаар, ук депискэрин ажалчы човнар депутаттарынын Со-ветинин хүсөөки комитетинин түс-дүй үндүрг